

August 2005

Erhvervsuddannelser i verdensklasse

Regeringens debatoplæg til møde i Globaliseringsrådet

25. og 26. august 2005

Indledning: Målsætninger

Regeringen har som overordnet mål, at Danmark fortsat skal høre til blandt de rigeste samfund og forblive et samfund uden store skel.

Danmark skal udnytte de muligheder, som globaliseringen giver. Vi skal gennem dygtighed og foretagsomhed gøre os gældende i den skærpede internationale konkurrence. Og vi skal give alle unge en uddannelse, så de kan klare sig på fremtidens arbejdsmarked.

Det er regeringens mål, at alle unge gennemfører en ungdomsuddannelse, når de har afsluttet folkeskolen. Dvs. enten en gymnasial uddannelse, der giver adgang til videregående uddannelser, eller en erhvervsuddannelse, der giver kompetence til arbejdsmarkedet og adgang til videregående uddannelser. Unge, som ikke gennemfører en ungdomsuddannelse, har væsentligt større risiko for ledighed og et voksenliv på kanten af arbejdsmarkedet.

Langt hovedparten af de unge, som i dag ikke gennemfører en ungdomsuddannelse, har ikke tilstrækkelige forudsætninger for at tage uddannelse på gymnasialt niveau. Erhvervsuddannelserne spænder over forskellige niveauer og har derfor den afgørende rolle i realiseringen af målsætningen.

Disse målsætninger stiller *to generelle krav* til erhvervsuddannelserne:

- Erhvervsuddannelserne skal forsyne de unge med færdigheder, så de er rustet til arbejdsmarkedet og videreuddannelse. De unge skal til egne sig kompetencer, der svarer til arbejdsmarkedets fremtidige og omskiftelige behov og være på niveau med de bedste i verden. Det er grundlaget for høj omstillingsevne, vellønnede job og fortsat høj velstand.
- Erhvervsuddannelserne skal yde et væsentligt bidrag til regeringens mål om, at alle unge tager en ungdomsuddannelse, så vi undgår store skel i samfundet. Målet er, at mindst 85 pct. skal gennemføre en ungdomsuddannelse i 2010 og 95 pct. i 2015. Erhvervsuddannelserne skal også give flere unge forudsætninger for at gennemføre en videregående uddannelse.

Fem centrale udfordringer

De danske erhvervsuddannelser har en række afgørende styrker, som især viser sig ved, at unge med en gennemført erhvervsuddannelse efterfølgende har en høj beskæftigelsesgrad.

Men globaliseringen og den hurtige teknologiske udvikling stiller øgede krav til medarbejdernes færdigheder og hermed til erhvervsuddannelserne:

- Efterspørgslen efter ufaglært arbejdskraft vil formodentlig falde. Både fordi mange arbejdskraftintensive og rutineprægede arbejdsfunktioner vil forsvinde som følge af ny teknologi, og fordi disse funktioner i stigende grad vil blive varetaget i lavtlønslande.
- Omskifteligheden er stor. Eksisterende fag og arbejdsfunktioner forandres eller gøres overflødige, samtidig med at nye kommer til.
- Viden og foretagsomhed er afgørende konkurrenceparametre i den globale økonomi.
- Øget samhandel, større geografisk opsplitning af arbejdsprocesserne og internationaliseringen af virksomhederne stiller krav om en større international orientering.

Med udgangspunkt i Globaliseringsrådets drøftelser i foråret 2005 kan der peges på fem centrale udfordringer:

Fem centrale udfordringer

1. *Alle unge* skal gennemføre en ungdomsuddannelse. Det har været et mål i mange år og for skiftende regeringer at øge andelen af unge med en ungdomsuddannelse, herunder en erhvervsuddannelse, og der er gennemført mange tiltag for at realisere det. Men det er ikke lykkedes.
2. Der skal være nok *praktikpladser* i virksomhederne. Selv om mange års fald i antallet af praktikpladser er vendt, er det ikke nok. Og behovet vil vokse, idet flere unge skal gennemføre en erhvervsuddannelse, herunder også unge med dårlige forudsætninger.
3. Erhvervsuddannelserne skal indrettes, så de er attraktive og kvaliteten er i top – både i forhold til unge med *gode* faglige forudsætninger og unge med *svage* forudsætninger. Så de dygtigste får større udfordringer og muligheder for videreuddannelse, samtidig med at der skal være realistiske uddannelses tilbud til de svagere elever.
4. Der skal være den rette balance mellem hensynet til *nutidens* og *fremtidens* arbejdsmarked i erhvervsuddannelserne. De unge har brug for konkrete faglige færdigheder, så de kan gå direkte i job efter uddannelse. Men de har også brug for brede, generelle kompetencer, så de er omstillingsparate og kan håndtere voksende krav om fleksibilitet og mobilitet gennem hele deres arbejdsliv.

5. Erhvervsuddannelserne skal følge med udviklingen på arbejdsmarkedet, så *nye brancher og jobområder* dækkes af uddannelse. Vi skal undgå, at udbuddet af uddannelser bestemmes af historiske strukturer på arbejdsmarkedet.

De overordnede mål kan ikke alene nås gennem lovgivning eller anden regulering. Der er behov for, at alle de, som er involveret i erhvervsuddannelserne og har ansvar for de unges uddannelse, samles om opgaven.

Det er et ansvar, som bl.a. skal løftes af arbejdsmarkedets parter, som i lovgivningen er tillagt meget væsentlige dele af kompetencen til at fastlægge indholdet i uddannelserne, jf. vedlagte faktabokse.

Regeringen vil – i medfør af regeringsgrundlaget ”*Nye mål*” – igangsætte et udvalgsarbejde om erhvervsuddannelserne med deltagelse af bl.a. arbejdsmarkedets parter, som skal komme med konkrete svar på, hvordan udfordringerne skal løftes. Svar, som ikke grundlæggende skal ændre erhvervsuddannelserne, men sikre de er indrettet på fremtiden.

Drøftelsen i Globaliseringsrådet skal indlede en proces med det mål, at der blandt alle dem, der har et ansvar for de unges uddannelse, kan opnås enighed om de overordnede mål og udfordringer samt om principperne for deres løsning.

I det følgende er de fem centrale udfordringer beskrevet, og der er angivet nogle hovedlinier for deres løsning, som foreslås at indgå i det kommende udvalgsarbejde.

På baggrund af Globaliseringsrådets drøftelse den 25.-26. august vil regeringen efter høring af de involverede parter udarbejde kommissorier for to udvalg:

- Et udvalg, som ved årsskiftet 2005/06 skal fremlægge forslag til en handlingsplan, der kan bidrage til at nå målet om, at 85 pct. og 95 pct. af en ungdomsårgang i henholdsvis 2010 og 2015 gennemfører en ungdomsuddannelse.
- Et udvalg, der skal udarbejde forslag til en fremtidssikring af erhvervsuddannelsernes indhold, struktur og styring. Udvalget skal fremlægge forslag til hovedprincipper senest 1. februar 2006. Udvalget skal herefter konkretisere forslagene og færdiggøre sit arbejde med henblik på lovgivning i 2006/2007.

Udvalgsarbejdet skal have deltagelse af bl.a. uafhængige sagkyndige og repræsentanter for arbejdsmarkedets parter, skolerne og kommunerne.

1. Hvordan sikrer vi, at alle unge får en ungdomsuddannelse?

Næsten alle unge starter på en ungdomsuddannelse, men mange falder fra. Frafaldet er især stort på erhvervsuddannelserne, og det har været stigende i de senere år.

Det har i mange år har været en målsætning at øge andelen af unge, som gennemfører en ungdomsuddannelse. Men det er ikke lykkedes – tværtimod er andelen faldet lidt i de seneste år. I 1995 og 2000 gennemførte hhv. ca. 81 pct. og ca. 83 pct. af de unge en ungdomsuddannelse. I dag er andelen ca. 80 pct. (2003).

Unge indvandrere og efterkommere udgør et særligt problem. Søgningsen til erhvervsuddannelserne har været voksende for denne gruppe, men omkring 60 pct. af unge mandlige indvandrere og efterkommere falder i dag fra erhvervsuddannelserne og gennemfører ikke en ungdomsuddannelse. Den generelle frafaldsprocent vil derfor stige i fremtiden, hvis der ikke gøres en markant indsats, fordi indvandrernes andel af en ungdomsårgang vil vokse. Der skal også gøres en særlig indsats for at imødegå andre gruppers frafald, da frafaldet blandt danskere også har været stigende.

Undersøgelser peger på flere årsager til det store frafald fra erhvervsuddannelserne, jf. boksen.

Undersøgelser peger på flere årsager til det store frafald

- Utilstrækkelige faglige forudsætninger fra folkeskolen og lav faglig selv-vurdering er vigtige årsager til, at mange unge falder fra. Ca. 17 pct. af en ungdomsårgang går ud af folkeskolen med utilstrækkelige læsefærdigheder. Det er næsten 11.000 unge hvert år.
- Eleverne savner faglige udfordringer, savner respons, mangler selvtillid. De savner synlighed og indflydelse fra erhvervsskolens side.
- Manglen på praktikpladser betyder, at mange opgiver, når ikke de kan gennemføre den prioriterede uddannelse.
- Der er ikke enkle forklaringer på, at mange elever med en praktikplads falder fra. I en undersøgelse gav 45 pct. af eleverne udtryk for, at virksomhederne ikke var egnede til at have elever, og 52 pct. af virksomhederne mente, at de pågældende elever ikke var egnede til at gennemføre en uddannelse.
- De mange valgmuligheder og hyppige miljøskift, som præger erhvervsuddannelserne, kan være en selvstændig barriere for unge, som er usikre på sig selv og har et lavt selvværd. For disse unge kan faste rammer og tætte relationer være afgørende for at gennemføre.

De tidligere mislykkede forsøg på at få alle unge med peger på behovet for en ny tilgang i forhold til disse unge. De unge kan og skal ikke tvinges i uddannelse, men der skal gøres en langt stærkere indsats for at få dem i gang med og blive på en uddannelse.

Mange har et ansvar for at løfte denne opgave:

- De unge har – med støtte fra deres forældre - det grundlæggende ansvar for, at de påbegynder og afslutter en uddannelse, hvor de udnytter og udvikler deres evner bedst muligt og sikrer sig en fremtid på arbejdsmarkedet.
- Folketinget og regeringen har ansvaret for at sikre hensigtsmæssige regler, en velfungerende infrastruktur, rimelige økonomiske rammer samt for inddragelse af de relevante parter og interessenter i driften, udviklingen og vedligeholdelsen af uddannelserne. Hertil kommer ansvaret for en generel overvågning af uddannelserne.
- Arbejdsgiverne har et ansvar for at etablere praktikpladser (jf. afsnit 2 nedenfor) og for at forsøge at fastholde de unge i praktikperioden. I dag afbrydes hver femte uddannelsesaftale i utide – og andelen er stigende.
- De faglige udvalg, som består af arbejdsmarkedets parter, har et ansvar for at indrette uddannelserne, så de har relevante tilbud i forhold til erhvervslivets behov og både til unge med gode faglige færdigheder og unge med svagere faglige forudsætninger (jf. afsnit 3 nedenfor).
- Erhvervsskolerne og deres bestyrelser har et ansvar for, at undervisningen er attraktiv for de unge og for at støtte de unge, som har risiko for at falde fra en uddannelse.
- Kommunalbestyrelserne har et ansvar for, at de unge i folkeskolen får de faglige forudsætninger for at kunne gennemføre en ungdomsuddannelse. En styrkelse af det faglige niveau i folkeskolen vil yde et væsentligt bidrag til, at flere unge i fremtiden bliver i stand til at påbegynde og fuldføre en erhvervsuddannelse.
- Kommunalbestyrelserne har ansvar for en vejledning, som sætter de unge i stand til at vælge en passende ungdomsuddannelse. Og de har siden 2004 haft ansvaret for at træde til og samle unge under 19 år, der falder ud af en uddannelse, op og få dem ind i uddannelse eller beskæftigelse. Dette nye ansvar er afgrænset og løftes ikke alle steder.

Ansvar for, at de unge får en uddannelse kan ikke placeres ét sted. Det er en afgørende forudsætning for at realisere målet,

- at den enkelte aktørs ansvar er klart og præcist
- at alle aktører bliver bedre til at løfte deres del af ansvaret
- at samarbejdet mellem aktørerne fungerer optimalt.

Regeringen ønsker at placere et mere klart ansvar for at tage hånd om de unge, som af den ene eller anden grund er i fare for at ende uden en ungdomsuddannelse, end det kommunalbestyrelserne har i dag. Det stigende antal unge indvandrere og efterkommere udgør en særlig udfordring.

Kommunerne skal hjælpe den gruppe af unge, som har særlige vanskeligheder, uden at klientgøre alle unge.

For at nedbringe frafaldet skal erhvervsskolerne, praktikvirksomheder og faglige udvalg have klart definerede opgaver over for de unge.

Brobygning fra folkeskolen må samtidig forbedres markant. Elever med svage faglige forudsætninger skal kunne få støtte til at påbegynde en erhvervsuddannelse.

Der skal udarbejdes en *handlingsplan* som skal sikre, at langt flere unge gennemfører en erhvervsuddannelse.

Handlingsplanen skal sætte ind på fire områder:

- Kommunalbestyrelserne skal have et klarere og mere sammenhængende ansvar for, at alle unge får en ungdomsuddannelse.
- Erhvervsuddannelserne skal have fleksible og klare adgangsveje.
- Skolerne skal reducere frafaldet ved bl.a. bedre skolemiljø og udbygning af kontaktlærerfunktionen.
- Arbejdsgiverne skal etablere flere praktikpladser (jf. afsnit 2) og gøre en større indsats for at fastholde eleverne, når de er påbegyndt et hovedforløb på erhvervsuddannelserne.

Kommunalbestyrelsen skal have et klarere og mere sammenhængende ansvar for, at alle unge får en ungdomsuddannelse

- Kommunerne skal følge de svageste unge fra folkeskolens ældste klasser og indtil de har gennemført en ungdomsuddannelse.
- Kommunalbestyrelsen skal have et klart defineret ansvar for, at alle unge starter på en ungdomsuddannelse efter folkeskolen. Ansvaret skal formuleres i sammenhæng med kommunalbestyrelsens ansvar for folkeskolen og Ungdommens Uddannelsesvejledning samt den planlagte ændring af børnefamilieydelsen som led i det styrkede forældreansvar og de planlagte ændringer af undervisningen efter 9. klasse.
- Kommunalbestyrelsen skal have redskaber til at sikre, at de unge og deres forældre får kvalificeret og målrettet hjælp allerede i folkeskolen til at foretage et sikkert valg af ungdomsuddannelse.
- Kommunalbestyrelsen skal også have redskaber til at sikre, at alle unge, der opgiver at gennemføre en ungdomsuddannelse, får hurtig og målrettet hjælp til at fortsætte i en anden uddannelse.
- Kommunerne – herunder Ungdommens Uddannelsesvejledning - og skolerne skal samarbejde. Skolerne skal være forpligtet til ved frafald eller tydelige tegn herpå at orientere den pågældende kommune med henblik på, at den hurtigst muligt får den unge tilbage på uddannelsessporet eller i helt særlige tilfælde i hensigtsmæssig beskæftigelse.
- De unge skal ikke have mulighed for - i stedet for uddannelse - at modtage passive ydelser som kontanthjælp. Unge ikke-forsørgere, der kun har ledighed som problem, skal ikke have kontanthjælp, men have en uddannelse, jf. integrationsaftalen om *"En ny chance til alle"*.
- Det skal sikres, at kommunerne har den rette økonomiske tilskyndelse til at løfte det udvidede ansvar for de unges uddannelse.

Fleksible og klare adgangsveje

- Erhvervsuddannelserne skal have klare og veldefinerede indgangsveje. Der skal være praktiske adgangsveje og en skoleadgangsvej til erhvervsuddannelserne.
- Forberedelse af unge med svage forudsætninger eller med ringe motivation til at starte en erhvervsuddannelse skal fremmes gennem trainee-forløb eller praktiske adgangsveje. For det statslige område er der indgået en aftale mellem staten og personaleorganisationerne om oplæring på særlige vilkår (integrations- og oplæringsstillinger). Lignende ordninger kan med fordel oprettes i den private sektor og på det kommunale område.

- Produktionsskoler skal være et kortvarigt og målrettet tilbud til forberedelse af en ungdomsuddannelse for unge, som har betydelige vanskeligheder med at gennemføre en ungdomsuddannelse. Erhvervsgrunduddannelsen (egu) skal være en tydelig, praktisk orienteret indgang til erhvervsuddannelse.
- Det skal være muligt for praktisk orienterede unge at indgå i et masterlæreforløb, jf. regeringsgrundlaget ”Nye mål” og integrationsaftalen om ”*En ny chance til alle*”.

Bedre skolemiljø, vejledning, mentorordninger og særlige forløb

- Erhvervsskolerne skal fastholdes på et ansvar for at nedbringe frafaldet og for et væsentligt bidrag til, at flest muligt unge gennemfører en ungdomsuddannelse. Det kan fx ske gennem økonomiske incitamenter.
- Erhvervsskolernes syn på grundskoleelevernes faglige mangler og styrker skal i en formel dialog formidles til den enkelte folkeskole og evt. indgå i tilsynet med skolerne. Det skal give skolerne et redskab til at vurdere, hvor der kræves en særlig indsats.
- De indledende grundforløb i erhvervsuddannelserne skal have et indhold og en form, der bidrager til at gøre uddannelserne attraktive.
- Studiemiljøet på skolerne skal forbedres, så flere elever oplever erhvervsuddannelserne som attraktive.
- Kontaktlærerfunktionen skal udbygges i form af særlige mentorordninger for at nedbringe frafaldet i grundforløbet. Tilbud om forældrekurser for udlændinge skal styrke fastholdelsen af gruppen indvandrere/efterkommere.
- Vejledningen af de unge skal blive markant bedre. Mentorer for vejledningsøgende unge og lignende ordninger har vist sig at have en positiv effekt.

Reduktion af frafald i praktikperioden

- Arbejdsgiverne skal skabe praktikpladserne (jf. afsnit 2).
- Arbejdsgivernes og skolernes ansvar skal præciseres med henblik på at reducere frafaldet i praktiktiden bl.a. ved at skolerne og virksomhederne samarbejder gennem uddannelse af mestre og svende og efteruddannelse af lærere i virksomhederne.
- Frafaldet skal reduceres ved at knytte tættere bånd mellem folkeskolen, ungdomsuddannelserne og de arbejdsgivere, der udbyder praktikpladser. Fx gennem tidligere og bedre introduktionsforløb, praktikforløb for folkeskolens ældste klasser og mere målrettet brug af erhvervspraktikforløb i kombination med undervisningen i grundskolen.

2. Hvordan sikrer vi nok praktikpladser?

Krumtappen i de danske erhvervsuddannelser er vekseluddannelsesprincippet, som betyder, at de unge i løbet af uddannelsen både går i skole og er i praktik.

Regeringen lægger afgørende vægt på, at der er det nødvendige antal praktikpladser. Uddannelsesgarantien skal fastholdes: Der skal være rigtige praktikpladser til alle de unge, som har et ønske om det, og som vælger en uddannelse med jobperspektiv. For 2006 er det regeringens mål, at antallet af praktikpladser øges med 3.000 pladser.

Uddannelsesgarantien

- Alle unge kan optages i erhvervsuddannelsernes grundforløb.
- Alle unge med praktikplads er sikker på en uddannelse.
- Alle med 1. trin i en erhvervsuddannelse, kan vende tilbage med erhvervs erfaring og gennemføre næste trin med beskæftigelse i stedet for en praktikplads.
- Alle, der har gennemført grundforløbet, og som opfylder kravet om at være egnet, geografisk mobil, fagligt mobil og aktivt søgende (EMMA-kravet), kan afslutte en uddannelse med erhvervs kompetence og jobperspektiv - evt. med skolepraktik.

Arbejdsgiverne har mulighed for at målrette uddannelserne meget konkret til de involverede virksomheders specifikke behov for kompetencer. Det kommer bl.a. til udtryk gennem det store antal uddannelser med tilknyttede specialiseringsmuligheder samt i udformningen af den enkelte uddannelse.

Til gengæld har virksomhederne ansvaret for den praktiske del af uddannelsen gennem oprettelse af praktikpladser og oplæring af de unge.

Selv om der er sket en pæn vækst i antallet af praktikpladser i det seneste halvandet år, mangler der fortsat praktikpladser, og behovet for praktikpladser vil vokse. Flere unge – herunder unge med dårlige forudsætninger og med indvandrerbaggrund – skal gennemføre en erhvervsuddannelse og skal hermed have en praktikplads. Erfaringen viser, at disse unge har sværere ved at få en praktikplads.

Ud over skolepraktik, som kun er hensigtsmæssig i særlige tilfælde, er det de enkelte arbejdsgivere, som udbyder praktikpladserne. Målet om, at flere unge skal gennemføre en erhvervsuddannelse afhænger altså af beslutninger hos den enkelte arbejdsgiver. De bestemmer kapaciteten i uddannelserne.

Der er derfor behov for at *sikre balance mellem det overordnede behov for praktikpladser og den enkelte arbejdsgivers beslutninger om oprettelse heraf.*

Blandt andet bør de større virksomheder løfte en større del af ansvaret, end de gør i dag. De stiller forholdsmæssigt færre praktikpladser til rådighed end de små og mellemstore virksomheder. I 1998 var ca. 70 pct. af alle elever ansat i virksomheder med under 100 ansatte. Disse virksomheder beskæftiger kun ca. 40 pct. af arbejdsstyrken.

Men der er også plads til klare forbedringer fra de små og mellemstore virksomheder. Ud af de ca. 280.000 virksomheder i Danmark, er godt 40.000 godkendt til at uddanne elever i erhvervsuddannelserne. Og af disse godt 40.000 er det for tiden kun godt halvdelen – ca. 22.000 virksomheder – der har aktive uddannelsesaftaler med elever. Disse 22.000 virksomheder har for tiden ansat ca. 58.000 elever i en erhvervsuddannelse.

Inden for de nye brancher og jobområder er udbuddet af praktikpladser heller ikke godt nok i dag. Opgaven med at sikre det tilstrækkelige antal praktikpladser for et stigende antal unge vil blive vanskelig, hvis nye brancher og jobområder, som er i vækst, ikke løfter deres del af ansvaret. Det øger opgaven for resten af erhvervslivet og betyder, at unge ikke får kvalifikationer på de nye områder, jf. afsnit 4.

Inden for rammerne af Arbejdsgivernes Elevrefusion (AER) er der i 2005 etableret en ordning, hvor virksomheder, som opretter ekstra praktikpladser, modtager et kontant beløb som anerkendelse herfor. Ordningen er finansieret af alle arbejdsgivere i fællesskab.

I den offentlige sektor er der over en længere årrække sket et fald i antallet af praktikpladser. Det skyldes især et fald i behovet for kontoruddannede. Men den offentlige sektor skal påtage sig sin del af ansvaret for at sikre det nødvendige antal praktikpladser, herunder pladser til unge med svagere forudsætninger, fx på serviceområdet.

Samtidigt skal der sikres bedre faglig og geografisk overensstemmelse mellem udbudte og efterspurgte praktikpladser. Arbejdsgivere melder om ledige praktikpladser, samtidigt med at det samlede antal praktikpladser ikke er tilstrækkelige.

Flere praktikpladser - og større mobilitet blandt de unge

- Regeringen lægger afgørende vægt på, at der skabes praktikpladser nok til, at uddannelsesgarantien bliver realiseret.
- Arbejdsgiverne skal styrke engagementet i etablering af flere praktikpladser markant. Nye brancher og nye virksomheder og ikke mindst store virksomheder, der opererer globalt skal påtage sig et større uddannelsesansvar.
- For at sikre det nødvendige antal praktikpladser på både kort og langt sigt bør arbejdsgiver- og erhvervsorganisationerne tage stilling til, om der skal formuleres en kollegial kodeks for god praksis eller en kollegialt aftalt pligt for virksomheder, der er medlemmer af organisatio-

ner med bestemmende indflydelse på uddannelserne, til at oprette et tilstrækkeligt antal praktikpladser.

- Regeringen vil tage initiativ til en aftale mellem de offentlige arbejdsgivere, der sikrer, at den offentlige sektor løfter sin andel af det samlede ansvar for flere praktikpladser.
- Effekten af den eksisterende omfordeling via Arbejdsgivernes Elevrefusion mellem arbejdsgivere, der hhv. opretter og ikke opretter praktikpladser skal vurderes.
- Det henstilles til parterne, at nye overenskomster om aflønning af lærlinge ikke hæmmer etableringen af det tilstrækkelige antal praktikpladser.
- I tilfælde hvor den enkelte virksomhed ikke kan forestå den fulde oplæring, skal barrierer for kombinationsaftaler, hvor flere virksomheder deles om elevuddannelsen, fjernes.
- Blandt de indvandrere, som ikke gennemfører en erhvervsuddannelse, er der mange, som søger uddannelser i brancher med ringe mulighed for praktikplads. Der skal udarbejdes forslag til, hvordan disse unges søgemønster kan drejes i retning af brancher med bedre muligheder for at fuldføre en uddannelse.
- Gode resultater med skolers og faglige udvalgs praktikpladsopsøgende arbejde skal videreformidles til andre skoler og udvalg.
- Et stigende antal elever bør gennemføre hele eller dele af deres praktikuddannelse i udlandet ved at virksomhederne udsender elever til udenlandske samarbejdspartnere eller ved de unges individuelle aftaler. Kendskab til de gældende tilskuds- og hjælpemuligheder skal udvides.
- Kommunernes Ungdommens Uddannelsesvejledning, erhvervsskoler og virksomheder skal gøre en ekstra indsats for at øge elevernes faglige og geografiske mobilitet.

3. Hvordan indretter vi erhvervsuddannelserne, så de er attraktive og kvaliteten er i top – både for unge med gode og for unge med mindre gode faglige forudsætninger?

Det samlede udbud af erhvervsuddannelser skal give alle elever mulighed for at realisere deres potentiale fuldt ud. De skal have et højt, internationalt kvalitetsniveau og være attraktive for elever med gode kundskaber. Og de skal give adgang til videregående uddannelse.

Samtidig skal flere unge med dårlige forudsætninger påbegynde og fuldføre en erhvervsuddannelse. Uddannelserne skal derfor også være attraktive og en realistisk mulighed for de elever, som f.eks. har svært ved matematik eller dansk, eller som har ringe motivation til at fortsætte med en uddannelse efter folkeskolen.

De to mål kan være svære at tilgodese samtidigt. Uddannelser med høje krav til elevernes færdigheder fremmer kvaliteten af uddannelserne og udfordrer de dygtige elever, men kan være en barriere for elever med dårlige forudsætninger og reducere disses muligheder for at gennemføre en erhvervsuddannelse. Modsat vil det forringe kvaliteten af uddannelserne, hvis erhvervsuddannelserne alene skal indrettes efter de forudsætninger, som de svageste elever har.

Når man ser det samlede udbud af erhvervsuddannelser under ét, er der tale om et differentieret system med meget forskelligartede uddannelser og krav, og som har tilbud til unge med forskellige forudsætninger.

Men hvis der skal skabes realistiske uddannelsesstilbud til såvel de stærke elever som til et stigende antal svage elever, er der behov for *en konsekvent og synlig trindeling af uddannelserne og niveaudeling i nogle af de teoretiske fag*. De enkelte uddannelser skal som hovedregel indeholde flere trin, hvor det på hvert trin er muligt at afslutte sin uddannelse med konkret beskrevne og anerkendte kompetencer.

Det vil give mulighed for, at unge med svage forudsætninger kan afslutte deres uddannelse på et lavere trin end unge med stærke forudsætninger. Og det vil give mulighed for at skærpe de faglige krav på nogle af de højere trin. Herved kan alle unge mødes med forventninger og udfordres til at nå det højest mulige niveau.

Nogle uddannelser er allerede i dag opbygget med en sådan trinfølge, men langt fra alle, jf. boksen. Og der er oprettet en række korte uddannelser, heraf nogle som varer 2 år inkl. praktikperiode.

Eksempler på eksisterende, trinopdelte uddannelser – med adgang til videregående uddannelser

Social- og sundhedsområdet

Her indledes uddannelsen – afhængigt af forudsætninger – i et grundforløb, hvorefter følger et hjælpertrin og et assistenttrin, der også giver adgang til uddannelsen til bioanalytiker (MVU) eller til sygeplejerskeuddannelsen (MVU), hvortil der desuden er adgang med en gymnasial uddannelse.

Landbrugsuddannelsen

Uddannelsen er opbygget med uddannelsestrin som faglært landmand efterfulgt af driftsleder, virksomhedsleder eller eventuelt agrarøkonom og med adgang til den videregående uddannelse som skov- og landskabsingeniør eller jordbrugsteknolog (KVU) og siden til studier på universitetsniveau (KVL).

Tømrer- og mureruddannelserne

Uddannelserne kan give adgang til uddannelsen til byggetekniker (KVU) efterfulgt af bygningskonstruktøruddannelsen (MVU), som efter gennemført adgangskursus giver adgang til diplomingeniør- og arkitektuddannelser.

De enkelte trin skal have en varighed og et indhold, så elever, der afslutter uddannelsen efter trinnet, har gode kvalifikationer til at bestride et job på arbejdsmarkedet. Det *første* trin kan fx have en varighed på 1½-2 år.

De unge skal have mulighed for et videre perspektiv i alle uddannelsesforløb og på alle trin, og de skal udfordres til at udnytte dem.

Det *øverste* trin på de enkelte erhvervsuddannelser skal række op på et så højt niveau, at de dygtige unge har en reel mulighed for at fortsætte på en videregående uddannelse. De dygtigste blandt de unge, der har valgt en praktisk vej gennem uddannelserne, skal have adgang til videregående uddannelse fra erhvervsuddannelserne. Hvis disse elever ikke har opnået de nødvendige niveauer - fx i dansk og matematik – som er adgangskrav til den videregående uddannelse, skal der være gode muligheder for at få supplerende undervisning, så de kan opfylde adgangskravene. Men sammenknytningen mellem erhvervsuddannelserne og relevante korte videregående uddannelser skal ikke alene være suppleringskurser, men derimod en sikring af, at indgangsniveauerne til de korte videregående uddannelser og afgangsniveauerne for de dygtigste i erhvervsuddannelserne er afstemt.

Der har blandt flere af arbejdsmarkedets parter traditionelt været skepsis over for trindeling af uddannelser og niveaudeling af fag bl.a. af frygt for, at det ville forringe uddannelserne. Der har også været tvivl om, hvorvidt arbejdsgivere vil efterspørge arbejdskraft med en uddannelse på de lavere trin.

Regeringens udgangspunkt er, at unge, som ikke ellers ville få en erhvervsuddannelse, skal have bedre mulighed for at gennemføre en ud-

dannelse. Og at en kort uddannelse for såvel den enkelte unge som for arbejdsgiverne er bedre end ingen uddannelse.

Men det er en stor udfordring at sikre, at også de kortere uddannelser opnår anerkendelse på arbejdsmarkedet. Det må ikke ske på bekostning af niveauet for de mellemste og højeste trin i uddannelserne. Derfor skal det over for de unge, der skal vælge uddannelse, og deres forældre, markeres stærkere, at der er mulighed for et højt fagligt niveau inden for erhvervsuddannelserne samt tilknyttede videre uddannelsesmuligheder.

Der er således behov for - over for de unge, deres forældre, virksomhederne mv. - at tydeliggøre erhvervsuddannelserne som et differentieret uddannelsessystem med mange forskellige uddannelser på flere niveauer, hvor de kompetencer, den enkelte unge opnår, afhænger af det konkrete niveau, vedkommende har gennemført sin uddannelse på.

Udfordringer til alle: Trindeling af uddannelserne

- Erhvervsuddannelserne skal have en konsekvent trindeling, som indebærer, at hver uddannelse som hovedregel indeholder mindst to kompetencegivende niveauer.
- Forslaget om en trindeling af uddannelserne skal så vidt muligt samordnes med den igangværende udvikling af et europæisk system for kompetenceniveauer til erhvervsuddannelserne, der vil blive kombineret med et fælles pointsystem.
- Erhvervsgrunduddannelsen skal sikres en klar placering som et individuelt tilrettelagt trin i erhvervsuddannelserne.
- Det skal være muligt individuelt at tilvælge højere niveauer i enkelte fag end de standardiserede, henholdsvis at fravælge fag, som ikke er en del af kernekompetencen på det pågældende uddannelsestrin.
- De forskellige trin skal være sikret en profil med jobmuligheder og klare muligheder for fortsat uddannelse frem til erhvervsuddannelsens højeste niveau.
- De dygtigste unge skal have reel mulighed for at opnå et højere kompetenceniveau end i dag. Erhvervsuddannelserne skal være en tydelig adgangsvej til de videregående uddannelser. Der skal skabes sammenhæng mellem de kompetencer, som opnås i erhvervsuddannelserne og de krav, der stilles ved indgangen til de relevante videregående uddannelser.
- For at opnå en mere overskuelig struktur skal de forskellige lovgivningskomplekser samles i én lovgivning. Det skal ske under hensyn til uddannelsesområdernes særlige forhold og således, at uddannelsernes indholdsmæssige og faglige profiler bevarer deres arbejdsrelevans og -anerkendelse.

4. Hvordan sikrer vi uddannelser med relevans - både til nutid og fremtid?

Erhvervsuddannelserne skal give de unge færdigheder, så de umiddelbart efter endt uddannelse er velkvalificerede til at udføre et konkret job. Der er derfor et naturligt fokus på de specifikke færdigheder, som kræves på arbejdsmarkedet i dag.

Men arbejdsmarkedet forandrer sig – og kan i den globale verden med hurtig teknologisk udvikling komme til at forandre sig endnu hurtigere i fremtiden. De specifikke færdigheder, som de unge har, når de kommer ud på arbejdsmarkedet, er ikke de samme som dem, de skal have om 10 eller 20 år.

Vi står derfor over for to hensyn, som skal varetages samtidigt:

- De unge skal have så specifikke, funktionsrettede færdigheder, at de umiddelbart kan varetage konkrete job.
- De unge skal have så brede erhvervsfaglige kvalifikationer og personlige kompetencer, at de løbende kan omstille sig til de ændrede krav på et arbejdsmarked, der præges af krav om mobilitet og fleksibilitet.

Hensynet til de mere funktionsrettede færdigheder varetages både i de faglige udvalgs beskrivelser af uddannelsernes mål og indhold og i praktikuddannelsen i virksomhederne.

Det andet mere overordnede og tværgående hensyn vedrører principielt alle uddannelser og kan ikke generelt forventes varetaget isoleret af hvert enkelt af de ca. 60 faglige udvalg. Det er imidlertid i dag de sektorspecifikke, faglige udvalg, som reelt fastlægger de grundfag, som skal bidrage til de unges omstillingsevne og mobilitet. Opgaven løftes ikke – som forudsat – af Rådet for de Grundlæggende Erhvervsrettede Uddannelser, som skal varetage de samlende, tværgående hensyn. Dette hensyn skal varetages ved fastsættelse af passende rammer for de faglige udvalgs arbejde med at beskrive målene for de enkelte uddannelser.

Det vil være nødvendigt i højere grad end hidtil at sammentænke de uddannelser, der udbydes på de tekniske skoler og landbrugsskolerne med de uddannelser, der udbydes på handelsskolerne og på social- og sundhedsskolerne, således at de nævnte generelle erhvervsfaglige kvalifikationer og kompetencer bliver set i deres fulde sammenhæng. Det skal medtænkes, at der er behov for nye kombinationer af kompetencer, f.eks. mellem det tekniske, det merkantile og serviceområdet i forbindelse med brancheforskydninger mellem disse områder og udviklingen af nye beskæftigelsesområder.

Dertil kommer, at der er behov for en større international orientering af medarbejderne i mange virksomheder som følge af globaliseringen. Den

stigende samhandel kræver, at mange unge har gode sprogfærdigheder og evne til at virke sammen med folk fra andre lande og kulturer. Det skal erhvervsuddannelserne kunne bidrage til gennem motiverende jobrelevante undervisning. Og omfanget af praktikophold i udlandet skal øges.

Disse forhold betyder, at *uddannelsernes generelle indhold skal nyvurderes*.

Der er især behov for et konkret bud på, hvad der skal være rammerne for de faglige udvalgs beslutninger om uddannelsernes mål og indhold, når det drejer sig om brede erhvervsfaglige kvalifikationer og personlige kompetencer såsom omstillingsevne, foretagsomhed og samarbejdsevne. Globaliseringen vil øge kravene til begge disse typer af færdigheder.

Der skal også tages stilling til, hvem der skal identificere og sikre den løbende fornyelse af disse rammer, og hvordan disse rammer skal fastsættes.

Regeringen ønsker konkrete forslag hertil fra det kommende udvalg bestående af særligt sagkyndige og arbejdsmarkedets parter. Målet er at sikre, at begge de omtalte hensyn samt hensynet til den internationale dimension varetages og er afbalanceret i uddannelserne. Spørgsmålet skal løses i tæt sammenhæng med, at uddannelsernes kvalitet øges gennem niveaudeling, trindeling og differentiering i forhold til unges ønsker og muligheder, jf afsnit 3.

Uddannelser for i dag og for fremtiden: Krav om brede erhvervsfaglige kvalifikationer og omstillingsevne

- Det skal sikres, at de unge også får de brede erhvervsfaglige kvalifikationer og personlige kompetencer, der i stigende grad forventes efterspurgt som følge af globaliseringen. Der skal udvikles metoder til at sikre dette. Øgede krav til de almene kompetencer må ikke udgøre en barriere for, at også fagligt svagere elever kan gennemføre en erhvervsuddannelse, jf. afsnit 3.
- For at sikre de unges fremtidige mobilitet på arbejdsmarkedet, skal der fastsættes mål for de enkelte uddannelser, som tager højde for de globalt orienterede kompetencer såsom omstillingsevne, foretagsomhed og fleksibilitet. Disse mål skal afpasses efter uddannelsestrin og niveau.
- For at sikre hensynet til de brede kvalifikationer, som har stor betydning for at kunne omstille sig til ændrede krav på arbejdsmarkedet, skal ansvaret for styringen af uddannelsernes indhold på det punkt nyvurderes, dvs. fordelingen af ansvaret mellem Undervisningsministeriet, arbejdsmarkedets parter på centralt niveau og de faglige udvalg.
- Det skal vurderes, om der er behov for at fremme egentlige fusioner af de forskellige skoleformer inden for det samlede system af erhvervsuddannelser og tilgrænsende institutionstyper.

- Indholdet i grundforløbet skal ændres for at opnå en højere grad af faglig undervisning og et tidligt møde med ”faget”, uden at det fører til en for tidlig funktions- og fagspecialisering. Inden for de centralt fastsatte mål og rammer skal skolerne derfor have større frihedsgrader, så undervisningen i grundforløbene bliver mere elev- og praksisnær.
- Den nuværende detailregulering af undervisningens indhold skal erstattes af mål- og rammestyring, hvor de økonomiske incitamenter understøtter realiseringen af de overordnede mål. Som led i mål- og rammestyningen skal der foretages resultatvurdering med anvendelse af systematiske evalueringer og målinger af resultatopfyldelse. Institutionernes bruger- og aftagerundersøgelser skal følges aktivt op. Og der skal ske en effektiv opfølgning med henblik på videns- og erfaringsudveksling skolerne imellem samt eventuelt indgreb fra ministeriet som tilsynsførende.
- Der skal være den rette balance mellem målstyring og tidsstyring af erhvervsuddannelsernes gennemførelse på skolerne. Der skal være sammenhæng mellem uddannelsernes kvalitet og deres pris.

Større international orientering

- Internationaliseringen af erhvervsuddannelserne skal bl.a. øges ved - i de relevante uddannelser og fag - at lægge større vægt på sprogkunderskaber, international mobilitet og samarbejde samt viden om andre kulturer.
- Omfanget af praktikophold i udlandet skal øges. Virksomheder med udenlandske datter- eller moderselskaber eller med andre udenlandske samarbejdspartnere skal tilskyndes til at tiltrække elever med den ønskede profil og indstilling ved at tilbyde praktikophold i udlandet.

Styrkelse af lærernes kompetencer

- Lærerne skal have tilstrækkeligt høje faglige og pædagogiske undervisningskompetencer til at kunne formidle viden af høj faglighed og samtidig sikre formidlingen til elever med meget forskellige forudsætninger og motivation. Unge med indvandrerbaggrund udgør en særlig udfordring.
- Kravene til lærernes faglige og pædagogiske kompetencer skal ajourføres i forhold til fremtidens udfordringer. Disse krav til skal matche de stigende krav til de faglige og erhvervspædagogiske udfordringer. Den erhvervspædagogiske læreruddannelse skal være tidssvarende. Barrierer der stiller sig i vejen for, at lærerne er tilstrækkeligt kvalificerede, skal fjernes.
- Der skal sikres en styrkelse af lærernes løbende efter- og videreuddannelse.

5. Hvordan sikrer vi uddannelser til nye brancher og jobområder?

Globaliseringen vil sandsynligvis medføre behov for flere uddannelser, som går på tværs af de historiske strukturer på arbejdsmarkedet og vil kræve hurtigere tilpasninger af de eksisterende uddannelser.

Det skal sikres, at nye beskæftigelsesområder hurtigt dækkes af uddannelser.

Erfaringen viser, at der er et betydeligt uddannelsesmæssigt efterslæb i forhold til de nye behov, der løbende opstår i erhvervslivet og på arbejdsmarkedet. En del af disse behov kan opfyldes gennem efteruddannelse af den allerede uddannede del af arbejdsstyrken. Men der skal også ske en hurtig og sikker identifikation af de behov, som bør imødekommes gennem passende ændringer af grunduddannelsen eller ved etablering af helt nye uddannelser.

Erfaringerne viser således, at nye beskæftigelsesområder kun med meget store forsinkelser slår igennem i sortimentet af erhvervsuddannelser.

Eksempler på nye uddannelsesbehov

- På det centrale og hurtigt voksende IT-område har Danmark haft en meget langsom og ganske svag erhvervsuddannelsesdækning.
- På det voksende turismeområde, hvor arbejdsmarkedet er ujævnt organiseret på arbejdsgiver- og arbejdstagersiden, er der oprettet få erhvervsuddannelser.
- Inden for fritids- og underholdningsservice er der meget begrænset uddannelsesdækning og initiativer inden for IT-spilindustrien, kultur-/eventområderne, film, musik, design, fitness og sport er strandet på barrierer i det nuværende system.
- Der er ikke målrettede uddannelser for frontline servicemedarbejdere til kundebesøg inden for elektronik og hvidevarer og gør-det-selv-rådgivere inden for byggemarkedsområdet.

Problemerne skyldes i vid udstrækning, at de faglige udvalg ikke har haft det fornødne branchekendskab på de nye områder eller ikke har kunnet nå til enighed om behovsopgørelser mv. på grund af de organisatoriske forhold på det pågældende delarbejdsmarked.

For at sikre, at nye beskæftigelsesområder hurtigt dækkes af uddannelser, skal andre end de 60 faglige udvalg være med til at identificere de fremtidige behov og beskrive nye relevante uddannelser. Der skal være sikkerhed for, at der hurtigt etableres erhvervsrettede ungdomsuddannelser på beskæftigelsesområder, som ikke i dag er organiseret på den kendte måde

med en arbejdsgiver- og en arbejdstagerpart, som kan etablere et fagligt udvalg.

Der er således behov for en central analyse- og prognosevirksomhed, som skal identificere de mere langsigtede udviklingstendenser af betydning for uddannelsesdækningen.

Når der identificeres et behov for en ny uddannelse, som ikke kan realiseres - eller ikke bliver realiseret - af de faglige udvalg, skal undervisningsministerens mulighed for at nedsætte særlige udviklingsudvalg (såkaldte ad hoc udvalg) anvendes. Disse udviklingsudvalg varetager dele af de opgaver og funktioner, som normalt varetages af faglige udvalg, men kompetencen for disse udvalg skal udvides.

Hurtig dækning af nye brancher og jobområder

- Erhvervsuddannelsernes styringsinstrumenter skal anvendes offensivt, så der hurtigt etableres nye erhvervsuddannelser på områder, hvor der er behov, og det skønnes relevant og økonomisk fornuftigt.
- Der indføres hjemmel til, at særlige udviklingsudvalg skal kunne varetage de opgaver, der er nødvendige for at sikre fornyelse i form af trindeling eller nye specialer.
- Den centrale prognose- og analysevirksomhed skal styrkes. Den skal både tilvejebringe oplysninger om nye uddannelsesbehov og dokumentere om behovene nødvendiggør etablering af nye erhvervsuddannelser eller tilpasning af eksisterende. Den styrkede analyse- og prognosevirksomhed skal være et supplement til den løbende behovsvurdering, der foretages af de faglige udvalg og arbejdsmarkedets parter.

Fakta om erhvervsuddannelserne

- ✓ Erhvervsuddannelser bruges i dette debatoplæg som samlebetegnelse for de grundlæggende erhvervsrettede uddannelser.
- ✓ De grundlæggende erhvervsrettede uddannelser består af uddannelser inden for 4 hovedområder: Erhvervsuddannelserne, social- og sundhedsuddannelserne, landbrugsuddannelserne og erhvervsgrunduddannelsen.
- ✓ Alle uddannelser giver grundlag for fagligt kvalificeret beskæftigelse og fortsat uddannelse.
- ✓ Uddannelserne spænder over et bredt spektrum med meget differentierede krav til evner, interesser, holdninger og forudsætninger. Der er ca. 120 erhvervsuddannelser med ca. 260 specialer, ca. 40 af uddannelserne er trindelte, hertil kommer et ubestemt antal individuelle delkompetencer, en landmandsuddannelse med tre kompetencegivende trin, to grundlæggende social- og sundhedsuddannelser, den ene med to kompetencegivende trin og endelig et ubestemt antal individuelt udformede erhvervsgrunduddannelser.
- ✓ Uddannelserne varer fra 1½ år til lidt over 5 år.
- ✓ Uddannelserne baseres på det såkaldte vekseluddannelsesprincip, med uddannelse på en uddannelsesinstitution der veksler med praktisk oplæring i en virksomhed.
- ✓ Uddannelserne kan indledes med praktik i en virksomhed med uddannelsesaftale/lærekontrakt eller med undervisning på en erhvervsrettet uddannelsesinstitution uden uddannelsesaftale.
- ✓ Den praktiske oplæring i virksomhederne er det bærende element i uddannelserne og sigter på at bibringe eleverne de relevante faglige færdigheder igennem lønnet beskæftigelse og oplæring.
- ✓ Arbejdsmarkedets parter har bestemmende indflydelse på indhold og styring af de enkelte erhvervsuddannelser, jf. særskilt faktaboks.

Fakta om styringen af erhvervsuddannelserne

Arbejdsmarkedets parter har en meget central placering i styringen af erhvervsuddannelserne.

Parternes styring foregår på tre niveauer:

A. Rådet for de Grundlæggende Erhvervsrettede Uddannelser (REU)

Rådet rådgiver undervisningsministeren om de fire nævnte uddannelsesområder i almindelighed og om fælles regler for grupper af uddannelser fx om indholdet af grundforløbene i erhvervsuddannelserne. Rådet afgiver indstilling om behovet for at oprette nye erhvervsuddannelser og om omlægning af eksisterende uddannelse.

Rådet har 20 medlemmer, hvoraf hovedparten udpeges efter indstilling fra arbejdsmarkedets parter, som indstiller lige mange medlemmer.

B. De faglige udvalg

Ca. 60 faglige udvalg bestemmer indholdet i reglerne om de enkelte uddannelser: Uddannelsesmål, niveauekrav, indgange, varighed, struktur, praktikuddannelsen mv. De faglige udvalg skal efter behov tage initiativ til etablering, omlægning og nedlæggelse af uddannelser. Undervisningsministeren fastsætter dog skoleundervisningens varighed i de enkelte uddannelser. Landbrugets organisationer og arbejdsmarkedets parter på det offentlige område har en næsten tilsvarende indflydelse på henholdsvis landbrugsuddannelserne og social- og sundhedsuddannelserne.

De faglige udvalg nedsættes af arbejdsmarkedets parter med ligelig repræsentation af arbejdsgivere og arbejdstagere.

C. Lokale uddannelsesudvalg

Hver skole nedsætter et eller flere lokale uddannelsesudvalg, der tilsammen dækker de erhvervsuddannelser, som skolen tilbyder (gælder dog ikke social- og sundheds- samt landbrugsuddannelser). Skolen skal i samarbejde med de lokale uddannelsesudvalg fastlægge undervisningens nærmere indhold.

Arbejdsmarkedets parter udgør flertallet i de lokale uddannelsesudvalg.

Herudover har arbejdsmarkedets parter dominerende indflydelse i *skolebestyrelsen* på de enkelte skoler. Bestyrelsen ansætter ledelsen, er fagligt og økonomisk ansvarlig overfor undervisningsministeren for skolens samlede virksomhed og skal tegne skolen i lokalområdet.